

Co se tenkrát nemohlo napsat

Jiří Halaš

C P R E S S

Co se tenkrát nemohlo napsat

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Jiří Haleš

Co se tenkrát nemohlo napsat – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Co se tenkrát
nemohlo
napsat

Jiří Hales

Co se tenkrát
nemohlo
napsat

Jiří Hleš

 CPRESS

© Jiří Haleš, 2023

Foto na potahu © Ursa Major / Shutterstock.com

ISBN tištěné verze 978-80-264-4557-9

ISBN e-knihy 978-80-264-4566-1 (1. zveřejnění, 2023) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-264-4567-8 (1. zveřejnění, 2023) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-264-4565-4 (1. zveřejnění, 2023) (ePDF)

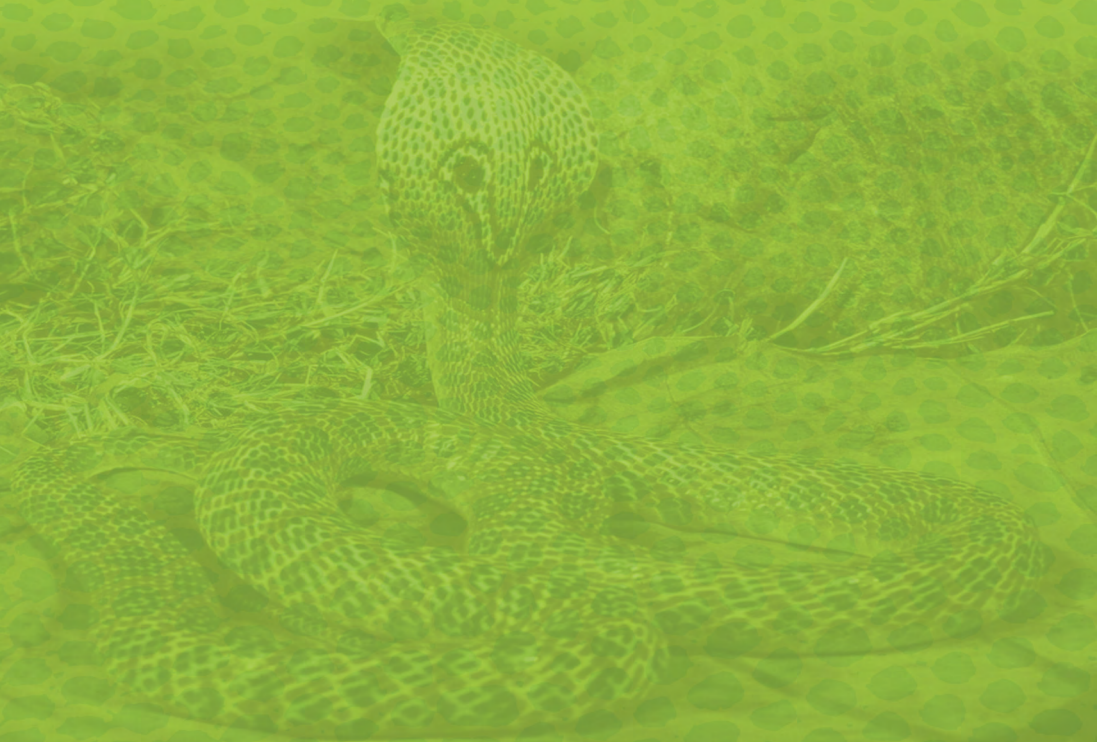
Obsah

Předzpěv	6
Osudová propast	12
Ošemetný výslech v Bartolomějské	30
Útok na východní točnu	38
Vojenské události	46
Jak bylo možné dostat se do Jugoslávie	58
Co se napsat nedalo	72
Co s deseti dolary na Sahare?	84
Kolem roku 1968	96
Časoprostorový nadhled	124
Dodatek 1: Náboženství z odstupu	130
A ještě pár fotografií	140
<i>Příloha 1</i>	152
<i>Příloha 2</i>	158

Předzpěv

aneb

*„Když si chci něco pěkného přečíst,
tak si to musím sám napsat...“*

Větší část života mi bylo dopřáno absolvovat v systémech, kdy byl člověk nucen dávat pozor na to, co říká, nebo dokonce píše. Tak i knížky, které jsem napsal, byly ochuzeny o řadu informací, jež by v lepším případě nemohly být tištěny, v horším by znamenaly zhoubné následky. Rád bych to aspoň dodatečně zkusil zachránit. Zároveň ale zjišťuji, že pro souvislé provázání jednotlivých kapitol tohoto mého sebraného spisu bude potřeba čistě subjektivní příběh částečně pojmut jako účelovou souvislou životopisnou zповěď.

Začnu tedy od začátku. Narodil jsem se 18. srpna 1936 a číst jsem se naučil ještě dříve, než mi začala školní docházka. Z té doby mi utkvěl v paměti nápis dentisty sídlícího poblíž bydlíště, který hlásal, že zahne zuby. Měli jsme totiž velkoněmecký protektorát a všechny nápisy musely být dvojjazyčné. Jenže mně bylo v té době divné, jak ty zuby chce zahnout, jsou tvrdé a nanejvýš mu mohou prasknout.

Na protější ohradě byly vylepovány plakáty, hlásající například, kolik lidí bylo zase v Kobylicích zastřeleno za spoluvinu nebo schvalování atentátu na říšského protektora Heydricha. Později pak tam dominovaly hrůzostrašné a výhružné obrazy „Zachvátí-li tě, zahyneš“ a „Bolševismus nikdy!“ coby názorné ilustrace nepřátelského východního ruského strašidla, které tak bylo lidem jaksi automaticky sympatické.

Také tramvajáci měli hlásit stanice dvojjazyčně, čímž vznikaly půvabné přiboudliny, ze kterých si pamatuji Lachau, Špekulírngasse, Heilige regiment bohmisch brucke, nebo Fleischkrawall bahnhof (které ovšem bylo brzy přejmenováno). Pro čtenáře, kterým menšinové nářečí sudetoněmecké činí potíže, uvádím, že to byl Smíchov, Myslíkova, Most Svatopluka Čecha a Masarykovo nádraží. Fleisch krawal je totiž „masa ryk“.

Na škole jsme měli nápis „Pracujeme pro vítězství Velkoněmecké říše“. Živilí jsme se odstředěným mlékem a drobnými přiděly nedostatkových potravin na potravinové lístky. V souvislosti s těmi potravinami mi utkvělo v paměti, kterak jsem si v předškolním věku u své tetičky četl jakousi knížku,

v níž vystupoval papá (= kněz) Pontivy – což byl nepřiměřený nápor na moje chápání. Myslel jsem, že *pontivy* jsou něco k jídlu, které někdo jaksi „papá“ – a posléze mne dotázaná pobavená tetička obvykle lákala k papání oběda, že máme dobré pontivy.

Myslím, že by se děti neměly učit číst předčasně. Ušetří si tím ne jeden problém a dospělí jim budou prokazovat přiměřenou vážnost místo posměšků.

Po válce existovala jen krátce možnost myslet a říkat totéž. Vlastenecký učitel, který statečně přežil válku, najednou zmizel beze stopy podobně jako za války Židé, neboť ctil Masaryka výše než Gottwalda a neopatrně se tím netajil. Ostatní učitelé pochopili a začali být opatrní; bylo to jakoby horší než za Němců, protože chyběla jistota, ke které partaji patří ten či onen soused. Zatímco za protektorátu platil rituál zdvižené pravice s pozdravem „Heil Hitler“, v nastalé etapě se zavedl rituál říkat „čest práci, soudruhu“ místo „dobrý den, pane“ – kdo to neuměl a nebyl ve straně, neměl nárok na nějaké vyšší postavení, pokud vůbec na nějaké. Ve školách se dětem vymývaly mozečky a rodiče měli strach, aby dítě někde neříkalo nahlas, co slyší doma, kde se zase začal poslouchat zahraniční rozhlas, i když už na přijímači nemusel viset povinně přívěšek hlásající „Pamatuj, že poslouchání zahraničního rozhlasu trestá se káznicí, nebo i smrtí“, jako za protektorátu.

Po absolvování obecné školy jsem nastoupil na anglické gymnázium, které bylo po roce zrušeno razantní školní reformou ministra školství Nejedlého (bude o něm ještě zmínka). Vznikla tak zvaná jednotná škola (4 roky) a po ní okleštěné 4leté gymnázium, které další (jedenáctiletková) reforma zkrátila o rok. Pedagogové z vysokých škol pak byli zděšeni, co se jim to hlásí ke studiu za „materiál“. Z mého prvního ročníku na Vysoké škole chemicko-technologické (VŠCHT) během prvního semestru musela být při zkouškách odstraněna více než polovina žactva, aby se ta výuka dala brát vážně. Odstranění většinou přestupovali na Vysokou školu zemědělskou, aby nakonec patrně zanikli i tam.

10. 12. 1948.

O b ě ž n í k .

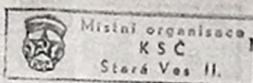
Místní organizace KSČ ,org.č.2 ve Staré Vsi svolává tímto schůzi na den 10.12.1948 přesně v 7 hodin večer ve Starém výboře.

Program :

- 1./ Hlásiti se kdo by chtěl působiti jako soudcové, profesori a pod.
- 2./ členové, kteří by se hlásili jako důstojníci z povolání.
- 3./ Členové, kteří by se hlásili jako členové SNB.

Mohou to býti jen dělníci neb maloroelníci, a mohou míti jen obecnou školu.

Jednatel :
Kracl Heitel v.r.

Místopředseda:
Raimund Koutný v.r.

Ministr Zdeněk Nejedlý pravidelně vystupoval v nedělním dopoledním rozhlasu se svými rozbředlými asociacemi typu: „... tak jsme se vrátili z Moskvy, soudruzi. Moskva je krásné město, soudruzi. A Leningrad je krásné město, soudruzi. A Stalingrad je krásné město, soudruzi. U Stalingradu byli poraženi fašisté, soudruzi. Němečtí fašisté, soudruzi. Ale není Němec jako Němec, soudruzi. I my máme své Němce a soudruhy – Božena Němcová – a v neposlední řadě i já, soudruzi... Moskva je krásné město, soudruzi...“ Takhle nějak (i když ne doslovně) hovořival ministr školství a osvěty Zdeněk Nejedlý. Kromě Boženy Němcové miloval Bedřicha Smetanu a nenáviděl Antonína Dvořáka, protože mu nedal za ženu svou dceru, jež se provdala, pokud se nemýlím, za Josefa Suka. Školství jednoznačně vyvezl na hnůj.

Na VŠCHT jsme měli jednak vojenskou katedru a byli vzděláváni ve vojenském umění. Dále jsme měli jako významný předmět výuky „Základy marxismu-leninismu“, a to jak formou přednášek, tak i seminářů. Z lektorů vzpomínám zejména soudruha Pinkavu, který když byl drze dotazován na podrobnosti Slánského procesu, vyplodil poučku, již jsem si rychle zapsal, a tak ji mohu reprodukovat doslovně a se zárukou. Ta poučka zněla: „Někteří lidé jsou

vzhledem k dnešnímu společenskému řádu u nás tak antagonističtí, že nemohou existovat jakožto živí a musejí být fyzicky zničeni.“

Na této škole jsem se nejvíce sblížil se třemi spolužáky, z nichž se někteří mezi sebou spíše nesnášeli. První byl Kuliš, o němž bude zmínka v kapitole o výslechu v Bartolomějské ulici. S ním jsem sedával v lavici. Na koleji s ním bydlel Konůpek. S Bartošem z katedry silikátů, kterého jsem potkal v Tatrách, jsme uskutečnili řadu nevšedních akcí, o nichž ještě bude zmínka. Všechny jmenované jsem postupně přežil a nyní si nejsem jist, jestli i někdo jiný bude mít zájem číst to, co tady píšu. Snad už jsem se měl včas odplazit do věčných lovišť.

Přidám ještě opovážlivé vyjádření Národního muzea k odvážné představě zájezdu vzdělanců do Bulharska. Výjezd do západního zahraničí byl v té době pro soukromníka zhora nemožný a i odborný zájezd do „bratrské spřátelené země“ se prosazoval obtížně. Pan ředitel Národního muzea musel dlouhým dopisem potvrzovat celospolečenský zájem na akci, kterou by podle jeho mínění podpořil i poslední sjezd komunistické strany v Moskvě (!!!): „Domnívám se, že takovéto seriózní zájezdy jsou i v přímém souhlase s usnesením XX. sjezdu komunistické strany v Moskvě, která se zde pro podobné styky vyslovila.“ Tenkrát to bylo míněno vážně, dneska je to k smíchu. K tomu bych ještě doplnil pozdější výrok emigranta Jiřího Rottera: „Dneska už cestuje každý blbec, takže dobrodruzi by měli sedět doma.“

NÁRODNÍ MUSEUM V PRAZE

PRAHA II, VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 1700 TELEFON 233202, 233212, 233541—43

Č. j. bez čísla

V Praze dne 9. dubna 1956

Tit. Všem institucím a úřadům,
kterých se to může týkati.

PROHLÁŠENÍ

Byl jsem požádán o vyjádření o plánovaném zájezdu pracovníků při zájmovém kroužku Zoologické zahrady v Praze do Bulharska.

Vše je mi známa už od zájezdu ředitele zool. zahrady Dra Christo Tuleskova v Sofii do Prahy v minulém roce. Tyž projevili veliký zájem o zájezd našich zájemců a odborníků do Sofie, kde je zoologická zahrada jednou z institucí Bulharské akademie věd. Účastníci plánované výpravy jsou mi většinou osobně známi jako vážní a velmi dobře informovaní lidé, někteří z nich pak mají i značné zásluhy o entomologické oddělení Národního muzea, pro které svého času velmi úspěšně v cizině sbírali a pracovali.

Přimlouvám se všete za uskutečnění tohoto zájezdu, protože především poslouží posílení vzájemných styků a družby česko-bulharské a za druhé může i entomologickému oddělení přinésti určitý prospěch, protože někteří účastníci hodlají v Bulharsku pro nás i sbírali. Domnívám se, že takovéto seriosní zájezdy jsou i v přímém souhlase s usnesením XX. sjezdu komunistické strany v Moskvě, která se výslovně pro podobné styky vyslovila.

Z toho důvodu stavím se všete za umožnění a uskutečnění tohoto zájezdu, zvláště když se jedná o vše vitanou a plánovanou i v Sofii a žádám veškeré úřady a ústavy, kterých se to může týkati, aby svou blahovůli a laskavou podporou tento seriosní podnik podpořily.

Akademik-korespondent
doktor biologických věd
Univ. Prof. Dr. Jan Obenberger,
vedoucí entomologické laboratoře
Československé Akademie věd,
přednosta entomologického oddělení Národního
muzea v Praze,
Professor entomologie Karlovy University a
president Československé Společnosti Entomologické
v Praze

Osudová propast

Během středo- a vysokoškolského studia jsem se aktivoval v řadě vzájemně nesouvisejících záležitostí. Byl jsem členem spolku teraristů, astronomické společnosti, horolezeckého oddílu a pěveckého spolku při VŠCHT.

O prázdninách jsem zajížděl na Slovensko, kde se mi podařilo objevit „rajské místo“ herpetofauny kolem hradní zříceniny Čabrad v odlehlé a tehdá ještě krajně obtížně přístupné části Krupinské vrchoviny. Žilo tam pohromadě 8 druhů našich plazů. S pocitem, že by něco takového mělo být zachráněno před čímkoliv, jsem začal vyvíjet nátlak na Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany přírody v Bratislavě, kde se naštěstí etabloval můj příznivec z dřívější návštěvy Bojníc – dr. Darola. Abych měl pro ta jednání nějaký oficiální „úřední podstavec“, bylo pro mne výhodné, abych se stal členem Krasové sekce Sboru ochrany přírody při Společnosti Národního muzea (a později po osamostatnění pak členem Tisu – Svazu pro ochranu přírody a krajiny). Vyhlášení Čabradu a později i značné rozšíření tohoto prvního československého chráněného území plazů se ovšem podařilo až postupně, po mnohaletém úsilí. Podrobnosti jsou v knížce *Moji přátelé hadi* (kapitola *Tajná lokalita Q*; najdete ji na webových stránkách <http://www.hales.wz.cz/>). Dnes už tam vládne cílý ruch a nejméně jeden z osmi druhů plazů zcela vymizel. Ostatní nic moc.

Do Sboru ochrany přírody, vedeného Otakarem Leiským, jsem se ovšem dostal původně úplnou oklikou přes Krasovou sekci, ačkoliv jsem se speleologií neměl do té doby nic společného.

To bylo tak. V roce 1958 po krátkém pobytu v Tatrách jsem chtěl z pošty odeslat už zbytečné třicetimetrové horolezecké lano, ale byla sobota odpoledne a měli zavřeno. Tak jsem i s lanem vyrazil autostopem na Juhoslovenský kras, neboť jsem měl podezření, že tam najdu ještěrky zední, o nichž tehdejší Štěpánkuv *Klíč našich obratlovců* pravil, že se vyskytují pouze „vzácně v podunajském valu“. Po strastiplné cestě, při které mi nakonec se stopem pomáhal i rožňavský policajt, když mi autíčka nechtěla zastavovat, jsem se nechal vysadit uprostřed

Plešiveckého kaňonu. Zjistil jsem, že se to tam jmenuje Slavec, polovina obce jsou Maďari, druhá polovina Cikáni, dnes přejmenovaní na Romy – podobně jako ještěrky zední jsou přejmenované z *Lacerta muralis* na *Podarcis muralis*. Protože předchozí rok už jsem byl zabydlený u Maďarů, zachtělo se mi něčeho nového, a tak jsem si zkusil založit „expediční základnu“ u cikánské rodiny Ferkových, kterým jsem se pokusil vysvětlit svůj záměr navzdory skutečnosti, že oni uměli krom romštiny spíše maďarul (setkal jsem se s odůvodněním, že ti Slováci „sú takí nekulturní“). Ochotně mne ubytovali a nic za to nechtěli, naopak mne nakrmili a stal jsem se objektem zájmu místní mládeže. Ještěrka se maďarsky jmenuje *dík* (*gyík*); had pak *kidó* (*kigyó*) – romsky zřejmě *sáp*. Nejdůležitější jejich sdělení o místní hadí fauně si můžete přečíst v méj knížce „Moji přátelé hadí“ na stránce 18. Učili mne zpívat „Duj duj duj...“, ale když jsem si chtěl nechat celý text písni přeložit do srozumitelnějšího jazyka, narazili jsme na vzájemně nekompatibilní slovní zásobu. A vyřešili to tím, že to je prostě taková cikánská hymna... ovšem v nejistotě, jestli rozumím slovu hymna, tak mi ještě pomohli vysvětlením, že to je, jako mají Slováci Internacionálu. Tak jsem se navíc dověděl, jakou že hymnu mají vlastně Slováci.

Mezi tou mládeží vynikal 17letý Karol Lázok, který se snažil odvrátit moji pozornost od těch *dík* k jakémusi *juk* (podle slovníku *lyuk*). Pochopil jsem, že je to nějaká díra do země nahoře na Plešivecké planině, kterou umí najít a už tam vedl i jistého speleologa Rozložníka z Rožňavy – ale měli jen „krátké špagát“, a tak se tam nemohli spustit. Ale můj špagát z Tater že by mohl být „akurót“. S tím špagátem to bylo tak: Když jsem se vrátil z terénu od těch *dík*, tak jsem zjistil, že mám u Ferků uložený ranec nějaký prázdný. Rozpačitě jsem se rozhlédl a zjistil, že v rodině se zrovna konalo velké prádlo a moje ušmudlané oděvy už visí vyprané na šňůře a špagát, co byl na dně, je předmětem zájmu onoho Karolka.

Pužen prostou zvědavostí jsem souhlasil, že zítra se nepůjde za *dík*, nýbrž na *juk*. Karol vzal s sebou ještě 5 mládežníků zhruba stejného nebo spíše nižšího věku. A dali jsme se Slaveckým závozem strmě vzhůru. Po cca 300 m převýšení

jsme se ocitli na rovné krasové plošině porostlé hustým nepřehledným bludištěm houštin situovaných mezi nálevkovými závrtky (označovanými něco mezi *tebér* a *tebór*, můj slovník to neumí). Houštinami vedly úzké a místy mizící pěšinky, kterými nás, místy váhavě, vedl Karol. Když už jsem mu přestával věřit, pravil náhle, že jsme na místě, a sestoupil do jednoho závrtu. Ze začátku to vypadalo, že je tam jen šikmá kapsa ve stěně závrtu, ale z ní odbočovala svisle dolů úzká díra, asi tak 2 metry široká. Pochopil jsem, že je konec srandy a musím něco vymyslet. Asi 8 metrů od díry byl dostatečně pevný kmen, tak jsem na něj uvázal jeden konec lana. Druhý konec pak na sebe. Žádné další horolezecké pomůcky nebyly k dispozici.

Začal jsem slaňovat do té díry, a když jsem zjišťoval, kam dosvítím baterkou, bylo jasné, že ten špagát nevystačí. Nechal jsem se vytáhnout (místy jsem vylezl), načež jsme usoudili, že jediná možnost je zaklínit nějaký dostatečně pevný kmen přímo nad tou dírou, čímž by to lano možná stačilo. Podařilo se to až u třetího – dvě klády nám spadly dolů, teprve ta následující vypadala, že vydrží, když se na ni zavěším.

Při druhém pokusu jsem se pak z úzké svislé díry dostal stropem do poměrně rozlehlého domu a zůstal viset asi půl metru nad dnem. Zřejmě jsem měl stejně krátký špagát jako ten rožňavský Rozložník. Ale stačilo se vymotat ze slaňovací smyčky, postavit se na špičky a rozvázat pak na sobě hrudní úvazek. Pak jsem se pokusil těm nahoře vysvětlit, aby lano vytáhli a uvázali na konec raneček s foťákem Praktica a třemi pytlíčky bouchacích magneziových osvětlovacích prášků s doutnákem, které jsem měl šťastnou náhodou s sebou na vandru. Domluva tím třicetimetrovám komínem by nebyla snadná, i kdyby neexistovala jazyková bariéra. Posléze pochopili a učinili žádané.

Stativ jsem neměl, ten se musel vybudovat z kamenů a namířit do nejpěknější výzdoby krápníků a jezírek na tomto patře – propast ovšem pokračovala dalším svislým stupněm o kus dále. Připevnil jsem světelný výbuch na klacek sem spadlý a zapálil doutnák. Jenže ten byl zvlhlý a nedoutnal. Nezbylo,